

OSVRTI I KOMENTARI

XXV SVETSKA POPULACIONA KONFERENCIJA

Tur, Francuska, 18-23. juli 2005.

Međunarodna unija za naučno proučavanje stanovništva (International Union for the Scientific Study of Population) je u saradnji sa Nacionalnim demografskim institutom (INED) i Kancelarijom za populaciona istraživanja iz Prinštona (OPR) organizovala XXV svetsku populacionu konferenciju u Turu (Francuska) od 18. do 23. jula 2005. godine. Na skupu je učestvovalo preko 1000 demografa iz oko 100 zemalja sveta. Otuda je više puta podvučeno da je to najveća naučna demografska konferencija koja je do sada organizovana. Rad se odvijao u okviru tri diskusione sesije, 161 sesije sa saopštenjima kao i 5 poster sesije. Jedan dan na konferenciji je bio posvećen *Evropskoj populaciji*. Organizovan je i okrugli sto *Jedanaest godina posle Kaira*. Konferencija je bila povod da se održi sastanak direktora demografskih institucija da bi međusobno izmenili različite informacije, pre svih one vezane za teme i sadržaje projekata koji su u toku.

Teme se mogu grupisati u više velikih celina. To su fertilitet, mortalitet, starenje stanovništva, zdravlje, reproduktivno zdravlje, porodica, odnos između žene i muškarca, siromaštvo, marginalne grupe, urbana i ruralna populaciona dinamika, migracije, populaciona politika, socijalna politika i politika prema porodici, nova saznanja u demografskoj teoriji, istraživanja u demografiji, metodološka pitanja, antropodemografija, istorijska demografija, primenjena demografija, biodemografija, veza između demografije, ljudskih prava i etike, veza između populacije, ekologije i demografije, veza između klime, populacije i zdravlja, kulturne norme i ponašanja relevantna za demografske procese, kao i demografski razvoj Afrike, Latinske Amerike, Azije, arapskih zemalja, odnosno konvergentni i divergentni populacioni procesi između Istočne i Zapadne Evrope.

Dan vezan za *Evropsku populaciju* održan je 21. jula u organizaciji Nacionalnog organizacionog komiteta Međunarodne populacione konferencije i Evropske komisije sa ciljem da demografi zajedno sa istraživačima srodnih naučnih disciplina i tvorcima populacione politike prodiskutuju glavna demografska pitanja Evrope. Obrađene su četiri teme: reprodukcija i struktura porodice, starenje stanovništva, međunarodne migracije i stanovništvo i

urbanizacija. Organizatori su bili Didier Breton, Meriéne Lamy, Guy Desplanques i Denise Pumain, respektivno.

Prva tema je bila posvećena opisu promena vezanih za nivo fertiliteta, strukturu porodice i politiku prema porodici. Reprodukcijska stopa stanovništva u porodica u Evropi prolaze kroz važne promene poslednjih nekoliko decenija. Nizak ili veoma nizak nivo rađanja dece je model fertiliteta u Evropi danas. Muškarci i žene odlažu rađanje prvog deteta za sve kasnije godine života, a njihove porodične istorije su sve kompleksnije. Usvojene su različite mere kao odgovor na ove promene sa ciljem da se u što je moguće većoj meri član porodice zaštiti od rizika vezanog za porodični život. Tempo ovih promena kao i politički odgovor na njih široko varira među evropskim zemljama.

U diskusiji je pokrenut čitav niz pitanja. Nabrojaćemo najvažnija. Da li ljudi stvarno biraju da imaju mali broj dece ili da nemaju decu? Šta o roditeljstvu misle mlade žene? Koje su mogućnosti novih reproduktivnih tehnologija? Koje su posledice raspada porodice za svakog njenog člana? Da li razlike u nivou socijalne zaštite mogu da objasne razlike u nivou fertiliteta stanovništva među evropskim zemljama?

Druga tema u okviru dana posvećenog evropskoj populaciji se odnosila na starenje stanovništva. Porast prosečnog broja godina življenja i pad nivoa rađanja dece su doveli zajedno do starenja stanovništva evropskih zemalja. Istovremeno, Evropa će se suočavati sa porastom udela stanovništva za penzionisanje (kohorte rođene za vreme baby boom-a) i smanjivanjem udela radno aktivnog stanovništva (kohorte rođene tokom pada nivoa fertiliteta). Takođe, sa starenjem generacija rođenih u kompenzacionom periodu porasta nivoa rađanja dece posle Drugog svetkog rata, Evropa će se suočiti i sa značajnim porastom broja hendikepiranih osoba i osoba koje pate od neke degenerativne bolesti. Na porodičnom nivou, pak, porast prosečnog broja godina življenja menja odnose među generacijama.

Svi se slažu da je reforma penzionog sistema neophodna u uslovima ostvarenih i očekivanih promena u starosnoj strukturi stanovništva. No sve evropske zemlje nisu donele iste odluke u okviru ove strategije: neke zemlje su povećale godine starosti za penzionisanje, druge su povećale doprinose, a postoje zemlje koje sprovode obe ova rešenja istovremeno. Od jedne do druge evropske zemlje varira i prosečan broj godina u lošem zdravlju u momentu penzionisanja kao i zaštita odnosno nega starih hendikepiranih osoba.

U diskusiji populaciono starenje je posmatrano iz tri ugla. Prvo, razmatrane su mere koje treba sprovesti da bi se organizovao aktivan život u starosti. Zatim, raspravljano je o socijalnoj integraciji starih osoba i aktivaciji porodične odnosno susedske solidarnosti. Dalje, o potrebi postojanja i ceni koštanja

servisa za zadovoljavanje potreba starih kao što su bolnice, kućna nega, zaštićeno stanovanje ili kuće sestrinske brige.

O međunarodnim migracijama je raspravljano kao posebnoj temi bitnoj za evropsku populaciju iz više razloga. Najvažniji razlog je zapošljavanje, pre svega, visoko obrazovanih mladih ljudi koji dolaze u zemlje Evropske unije radi školovanja i zatim, po njegovom završetku, često žele da se u njima trajno nasele. Azilanti su takođe bitan izvor migracije ka Evropskoj uniji. Poslednjih godina važan razlog je i pojava novih faktora koji uslovljavaju preseljavanje stanovništva većeg obima posve različite prirode počev od profesionalnog zapošljavanja u multinacionalnim korporacijama koje predpostavlja boravak u različitim zemljama sa porodicom više godina, preko kupovine druge kuće u nekoj stranoj zemlji radi privremenog boravka koji može prerasti u trajnji boravak posle penzionisanja, do smanjenja troškova transporta i mnoštva opcija za putovanje u zemlje u okruženju. Dalje, postojanje različitih barijera (političkih, ekonomskih, kulturnih) u evropskim zemljama za migratorne tokove.

U okviru ove teme prezentovani su relevantni podaci o veličini migratornih tokova i demografskim posledicama preseljavanja stanovništva kao i migratornih politika evropskih zemalja. Osnovno, pak, pitanje da li se može očekivati porast imigracije u Evropi u bliskoj budućnosti je posmatran na konkretnim podacima dve emigrantske zemlje Rumunije i Turske, kandidata za ulazak u Evropsku uniju, i Maroka, zemlje koja ne samo da je izvor imigranata, već je i tranzitna zemlja za migracije ka Evropi. Poseban deo diskusije bio je posvećen motivima za preseljavanje stanovništva. Takođe su razmatrani indikatori za merenje integracije migranata kao i oni vezani za dizajniranje i evaluaciju političkih akcija u ovoj sferi.

Tema stanovništvo i urbanizacija je razmatrana kroz analizu stanja, determinističku osnovu promena modela razvoja gradova i očekivanja vezana za neposrednu budućnost. Pokušano je da se dublje razume veza između urbanizacije i pada broja stanovnika, uticaj migratornih tokova, odnosno redistribucije u stanovništvu između Zapadne, Istočne i Centralne Evrope, kao i različitih zemalja i regiona u Evropi na promene gradova, kompleksni uzroci kvaliteta života u urbanim celinama, uloga transportne politike (brzina saobraćaja, frekventnost, cena usluga) i upravljanja gradovima uopšte na stepen urbanizacije u jednoj populaciji i formiranje mreže gradova u kontekstu evropskih integracija. Ovi faktori su razmatrani u funkciji odgovora na pitanje da li će se urbanizacija nastaviti da raste u Evropi, odnosno da li treba forsirati metropolizaciju ili je život van velikih gradova prava ili čak bolja alternativa.

Za istraživače koji se bave nekim od populacionih pitanja vezanih za razvijene zemlje, pored tema koje su razmatrane tokom dana posvećenog evropskom

stanovništvu, bile su vrlo inspirativne tri diskusione sesije. Prva od njih je bila organizovana pod naslovom – *Da li su efikasne pronatalitetne politike u zemljama niskog nivoa rađanja dece?*

James Trussel je predsedavao ovom diskusijom, a uvodničari Gigi Santow i Anne Gauthier su imale zadatak da iznose argumete koji dokazuju da politike koje imaju za cilj rehabilitaciju rađanja nisu efikasne. Nasuprot, Peter McDonald i Massimo Livi Bacci je trebalo da pokažu efikasnost pronatalitetnih politika.

U duhu svog zadatka Gigi Santow se opredelila da kroz primer restriktivne politike u sferi kontrole rađanja, koja se sprovodila u Rumuniji u drugoj polovini prošlog veka, pokaže da pronatalitetna politika ne može biti efikasna. Anne Gauthier se, pak, opredelila da razmotri rezultate mnogih studija koje su joj omogućile da zaključi da nema dokaza da neki oblik politike prema niskom fertilitetu ima sigurne dugoročne efekte.

Peter McDonald je izneo nekoliko konkretnih primera vezanih za programske akcije u Mađarskoj, Istočnoj Nemačkoj, Švedskoj, Francuskoj, Estoniji koji pokazuju da pronatalitetna politika ima efekte. Na kraju je podsetio da su 1960-ih demografi bili pesimisti kada su razmatrali pitanje pada nivoa fertiliteta u zemljama u razvoju. Realnost ih je demantovala. Otuda smatra da treba zanemariti razmišljanja iste prirode demografa danas vezana za rehabilitaciju rađanja u Evropi i biti optimista.

Massimo Livi Bacci je na originalan način obradio dobijen zadatak. Izložio je dve životne priče, dva para mladih ljudi. Zajedničko im je što su zaljubljeni i žele da žive zajedno. Razlikuju ih što jedan par živi u Italiji, zemlji koja ne sprovodi pronatalitetnu politiku, a drugi u Švedskoj, zemlji koja pokušava da različiti merama omogući ljudima da u što je moguće većem stepenu ostvare svoje želje vezane za porodični život i roditeljstvo.

U diskusiji koja je zatim usledila čini se da je preovladalo uverenje da pronatalitetne politike treba sprovoditi. Mada se ne može sa sigurnošću zaključiti da one imaju efekat na nivo rađanja, mere koje se sprovode u cilju rehabilitacije rađanja, kako je više diskutanata podvuklo, sigurno olakšavaju život porodici i deci.

Druga diskusiona sesija, kojom je predsedavao Henry Leridon, organizovana je pod nazivom – *Da li treba da brinemo za budućnost evropskog stanovništva?*

Eva Bernhardt je branila poziciju da ne treba da budemo zabrinuti za budućnost stanovništva Evrope iz najmanje dva razloga. Pre svega jer revolucija u odnosima među polovima nije završena, što je preduslov rasta

nivoa rađanja dece. Istovremeno, imigracije su inekcija za depopulaciju i vitalnost evropske populacije. Na kraju svog kratkog izlaganja je podvukla da veruje u novu generaciju političkih lidera Evrope koji će se uhvatiti u koštac sa populacionim izazovima.

Graciela Sarrible je takođe dobila isti zadatak. I ona veruje da su migracije stanovništva ka Evropi osnovno rešenje za demografske probleme starog kontineneta.

Jerome Vignon je, mada je trebalo da istupa sa pozicije zabrinutosti za demografsku budućnost Evrope, podvukao da je optimista, jer rezultati više istraživanja sprovedenih u različitim sredinama poslednjih godina pokazuju da je željeni broj dece veći od rođenog i da postoji pozitivna populaciona klima. Istovremeno on veruje da su socijalna kohezija i solidarnost i investiranje u socijalni kapital bitne pretpostavke za rešavanje populacionih problema Evrope.

Suprotno, Andras Klinger je svoju zabrinutost za sudbinu Evrope vrlo ubedljivo potkrepio nizom podataka koristeći srednju varijantu projekcija Ujedinjenih nacija za Evropu i svetsku populaciju za 2050. godinu.

Čini se da je u diskusiji upadljivo preovladavao isti ton. No treba istaći da su mladi demografi ispoljili veći optimizam po pitanju budućnosti evropske populacije u odnosu na svoje starije kolege.

Da li parovi imaju pravo da biraju pol svog deteta je bio naziv treće diskusione sesije. Predsedavao je Joseph Chamie. I ova sesija je bila organizovana na isti način. Mohammad Abbasi-Shavazi i Hoda Rashad su zastupali poziciju da roditelji nemaju, a Philip Morgan i Monica Das Gupta da roditelji imaju pravo da biraju pol deteta.

Mohammad Abbasi-Shavazi je izneo čitav niz argumenata zbog čega roditeljima ne treba dozvoliti da biraju pol deteta. Oni se mogu svrstati u dve grupe. Prva grupa argumenata je vezana za pretpostavljene negativne posledice na makro nivou kao što su promenjena polna struktura društva, ugrožavanje braka, dalji pad fertiliteta stanovništva. Drugu grupu čine oni koji su vezani za moralne dileme tipa čije je pravo važnije deteta da bude rođeno, društva da opstane ili roditelja da imaju mogućnost da biraju pol deteta. Dalje, on smatra da pozitivan odgovor na postavljeno pitanje podržava seksizam i prvi je korak ka "dizajniranom detetu". Na kraju je naveo niz značajnih ličnosti koje možda ne bi bile rođene da su njihovi roditelji imali mogućnost da biraju pol deteta. Na primer, Marija Curie je četvrto žensko dete u porodici sa četvoro dece.

Hoda Rashad je podvukla da smatra da pravo na biranje pola deteta ne spada u prirodna prava. Takođe, da je davanje navedenog prava roditeljima podleganje zahtevima tržišta i podržavanje stava da je dete roba široke potrošnje.

Philip Morgan je trebalo da brani pravo roditelja na izbor pola deteta. On je to činio iz dva ugla. Prvo, iz ugla demokratije, slobode, prava na izbor i reproduktivnih prava i sloboda. Drugo, iz ugla tehnološkog napredka koji nosi mnoge dobrobiti, ali i nusprodukte. Završio je podsećanjem da odgovor na pitanje – da li je nešto moralno ili nije – zavisi umnogome od mesta i vremena kada se pitanje postavlja.

Monica Das Gupta smatra da roditeljima treba omogućiti da biraju pol deteta, jer im je već dato pravo na rađanje malog broja dece ili na nerađanje dece uopšte kao i pravo na namerni prekid trudnoće. Ona veruje da u razvijenim zemljama ne bi bila poremećena polna struktura stanovništva, jer rezultati istraživanja ne pokazuju da parovi preferiraju rađanje muškog deteta.

Na kraju ove sesije, posle burne diskusije, predsedavajući je pozvao sve prisutne da se izjasne glasajući dizanjem ruku. Pokazalo se da upadljivo veći broj prisutnih učesnika konferencije smatra da parovima treba dozvoliti da biraju pol svoga deteta.

Mirjana Rašević
